

na *pazar* prema upotrebi *Nosit ću sutra koku na pazar*, mislim, da je u zajednici sa svim rečenim prilično jasno, da oblik futura I. nije glagolska složenica, nego složeno glagolsko vrijeme, kako od novijih naših gramatičara uče i Maretić i Florschütz i Brabec-Hraste-Živković⁵ za razliku od M. Stevanovića, koji u »Gramatici srpskohrvatskog jezika za više razrede gimnazije« god. 1951. oblik *pevaću* zove prostim glagolskim oblikom (na str. 221.), a u spomenutom članku složenicom, što je ovdje zapravo isto.

Ako bismo na temelju gornje analize usvojili misao, da je futur I. složen glagolski oblik, onda bi ga trebalo pisati kao dvije riječi: *nosit ću*. Tako i predlaže prof. M. Stevanović u spomenutom članku na 222. strani: »Ako prihvatimo gledište da je futur glagola s infinitivom na *-ti* kada enklitika dolazi neposredno za njim složen glagolski oblik, kao u primera tipa *čuvat ću*, mi smo samim tim usvojili i način njegova pisanja u tome obliku.« No dakako on konačno ne usvaja takav zaključak, jer on drži, da futur I. u obliku, o kojem raspravljamo, nije složen glagolski oblik, nego složenica. Ali po iznesenim dokazima u ovome članku futur I. nije složenica, nego složen glagolski oblik. I logično, ako bismo samo to uzeli kao odlučujući kriterij u alternativi *nosit ću*: *nosiću*, tada bismo i u zajednički hrvatsko-srpski pravopis morali unijeti samo pisanje *nosit ću*. No da li je to najvažniji kriterij u tome pitanju, o tome se još može razmisliti.

NEKE STILSKE KARAKTERISTIKE BOŽIĆEVIH »KURLANA«

Milojka Malinar

Potanka analiza Božićeva stila u »Kurlanima« tražila bi posebnu studiju. Zanimljiv i prilično potpun pokušaj stilske analize »Kurlana« dao je Vlatko Pavletić u »Stvaranju«, god. 1953., u br. 7/8. Ja ću se ovdje ograničiti na neke elementarne stilske osobitosti Božićeva jezika, i to na one, koje su uže povezane s njegovim rječnikom.

Postavivši sebi zadatak, da realistički opiše srednjodalmatinsko zagorsko selo i njegov varoški centar Sinj, Božić je usvojio ne samo голу jezičnu materiju, nego dobrim dijelom i način mišljenja i izražavanja sredine, koju opisuje. Kao što dijalozi u »Kurlanima« vjerno, gotovo registratorski bilježe nepatvoren govor sad brdskih težaka, sad poluodrođenih i poluciviliziranih pridošlica u sitnoj varošici-trgovištu, sad činovništva i »inteligencije« uglavnom domaćeg podrijetla, koja je zahirila u sitnoj i

⁵ T. Maretić: Gramatika hrv. ili srp. knjiž. jezika, Zagreb, 1931., str. 33. — J. Florschütz: Gramatika hrv. ili srp. jezika, Zagreb, 1940., str. 73. — Brabec-Hraste-Živković: Gramatika hrv. ili srp. jezika, Zagreb, 1954., str. 116.

učmaloj provincijskoj sredini, tako se i sam opisno-analitički tekst »Kurlana« kreće uglavnom u krugu interesa, osjećaja, misli i izražajnih navika opisanih lica, pa su mu stilske karakteristike srodne. Većina tih međudijaloških tekstova predstavlja zapravo samo pratnju onih istih motiva, koji od vremena do vremena provaljuju u živoj riječi »Kurlana« i Sinjana; saživljenost je pripovjedača s ljudskom sredinom, o kojoj pripovijeda, kod Božića ponajviše potpuna. Vrlo često nam se čini, da preko Božića govore sami o sebi i svome svijetu sama opisana lica služeći se svojim izražajnim sredstvima i oblicima.

Iz približavanja i prilagođivanja surovom i neugladenom mentalitetu i izražavanju opisanih lica ponikle su mnoge naturalističke crte Božićeva stila, koje se očituju u često upotrebi afektivno nabijenih neeufemističkih, često i »prostačkih« izraza, metafora, usporedaba i slika.

Već jednostavna statistička leksička analiza Božićeva teksta pokazala bi vrlo naglašenu upotrebu augmentativnih, hiperboličnih, karikaturnih i deprecijativnih riječi.

U opisima vrlo su česti augmentativi kao: glavina, glavurda, šačetina, trbušina, jezičina, uvetina, nožurina, nosina, nokturina, kožurina, buzdovančina, štapina, koračina, kišurina, boleščurina, popina, vučina, medvjedina, bubočina, rukavičetina, ženskurina, vodurina, olujetina, viorina, glasurda i t. d.

Obični izrazi često se zamjenjuju svojim deprecijativnim sinonimima. To osobito oštro izbijaju u opisivanju ljudi i ljudskih radnja, kada se normalna imenica, pridjev ili glagol zamjenjuje pogrđnim ili preuzetim iz animalnog rječnika: »kusali kupusiņu«, »siledžijsko rukanje«, »ne njači otočke prdoljike!«, »bljuzne Krsto«, »žvale Blaža Kurlana«, »ražvaljenim ustima«, »sve se nekako na rep... izvukoše... iz kuće«, »ciličući meketavo«, »ripne i izbali ga«, »ispriča sve učestalim podrizima«, »osobitu je hulu zbljuzgao«, »ručje sada silovita Krđina glasurda... tulenje se vije poput viorine«, »ljubila mu križić... i balila znojne salovite ruke«, »zovu je Mara i ržu na nju«, »ljuljkajući svoju bizonsku glavu na onoj tupoj govedoj šiji«, »poklepušio žalosno uši taj uvonja«, »popuzne mutavo izbekeljeno jezikom Berleša«, »onaj mu cukrenonaceren izraz osmolavio usne, koje oblizuje jedrovitom jezičinom«, »ne ocijedi mu se još s usta onaj slinom zacopani, skruten, usni bljutak kroz čiju sviralu sad ćaprdne« i t. d.

U stilističkom pogledu osobito se kod Božića ističe golemo mnoštvo glagola i glagolskih imenica, u kojima je glagolska osnova proširena infiksom, uslijed čega oni dobivaju iterativno-razvlačno, augmentativno-karikaturno ili deminutivno-posprdno značenje:

drmuckati se, krmusati, gacati, cuckati, smijuljiti se, žarati (mj. žariti), milušiti, pomilušiti, kuckati, zakuckati, veselkiti se, pripjevuckavati, škri-

puljiti, liskati (mj. lizati), rosuljati, luparati, popljuskivati, visuljkiti, kusunuti (= okušati), backati, kackati (= kasati), prhtati, pjemljiti, revatanje, zveketanje, nogatanje i t. d.

Nerijetko nailazimo i na pridjeve, kojima je na sličan način značenje infiksom ili osobito sufiksom izobličeno:

plačkunjav, krepuckav, razranavljen, vreljiv, lopatljiv, krhotan, jedrovit i t. d.

Nastojanje, da što neposrednije naturalistički odrazi iskonski primitivnu, sirovu i surovu sredinu, u kojoj žive, misle i govore njegova lica, Božić bez ustručavanja poseže i za vulgarno-opscenom riječju i izrazom:

podrepak, zaguziti, usro, posro, obloguz, obloguzan, oguzina, kurva, kurvanjstvo, otprdjati, guz, govna, govnar, ugovniti, puzdra, pujedati, ulitan, bosanska grbina, napumpan drob i sl.

Osobita je karakteristika Božićeva stila originalna i vješta primjena metafora. Često se ta metafora sastoji u neposrednom pridavanju metaforičke atributivne riječi (pridjeva imenici, priloga glagolu ili pridjevu i sl.), što dovodi do zanimljivih smisljeno-izražajnih formulacija:

»uljevita obdаница«, »brvljiva nedjelja«, »koprcavo veselje«, »igličasta besposlica«, »gorki obrt (pogleda)«, »razveseljen praznički i dobitnički«, »orgulja psovki«, »potkožna bojazan« i t. d.

Zanimljivo je i izražajno vrlo efektno metaforičko opisivanje specifično ljudskog i duševnog leksičkim elementima materijalnih ili prirodnih pojava, i obratno, unošenje u opise nežive prirode rječnika, koji normalno pripada opisima životnih (posebno ljudskih) manifestacija:

»Perka, takoreći *nenačeta, okopni*«, »da ne *presuši* u svom samotnom udovičkom proljeću«, »umijeće stvaranja života tako grgolji na ustima ženske čeljadi«, »one naslade, koja se *čičkovito pribode* o bogatijeg«, »munuvši se u žensku pamet Garinom *protezaljkom*«, »želja joj za porodom *ciči*«, »iskreše dosad nepoznatu nasladu«, »doskočica *zadjevenih o pas*«, »psovka se katkada rađe *žvače* u osamljenosti«, »ona žarkastim očima *štrcne* po njemu«, »iako se uopće nije bio ni trenutak smiješka *namjehurio* na Silvestrovom licu«, »*zapalivši* svoju *peč* srdžbe«, »duša umrloga *ishlapi*«, »čim *cvrkutne* u nama voljni poriv«, »jetkost mu *curi* iz mozga«, »kroz grlo promiče sve glasnije *kas* smijeha«, »*plijesnio* je u svojoj podlosti«, »opet se *prosuše* zrna smijeha«, »mladost je *tukla* uporno u njoj, vrućinom je *sputanu driješila*«, »zrak *pošmrče* miris vrijesa i kadulje«, »voda je *rzala*, a kamen *pištao*«, »najprije je sjever *zviznuo bičem*, a onda stao *jurnjavom voziti* svoja ledena kola«, »dalekom huknjavom *gmazila* je studen«, »dan se *rascvao* oko desete ure«, »u kutu gori *škrta*, u stožac nakovrčena vatra i *upire* glavnim jezikom u dno lonca«, »upravo se nebo slabašno *useknulo* i *projazilo* vedrinom«, »nad čitavom majskom *jekom* i *disanjem* goleme pla-

nine, krčao je »Ford« *polupraznih crijeva*«, »lipanjska vrućina *dašće* i hlapi iz sparnih zemljinih *pluća*«, »kroz prozor struji *prpošno* i *razbludno* majsko *milovanje*, toplo i mirišljivo« i t. d.

Slične karakteristike imaju i Božićeve formalne usporedbe. I u njima je očigledna uzajamnost i slivenost seljakova života s prirodom, koja ga okružuje, i sa životinjsko-biljnim svijetom, koji ga hrani i za koji je on neposredno životno zainteresiran:

»a novih cura po selima kao maslačaka s proljeća«, »ko to sad hoće Garu, zdravu zdravcitu kao žesticu stijenu, a mladu kao kaplju runolisnu«, »pobunjenici vriju iz dvorišta kao iz mravinjaka«, »ženske čate kao vrapci«, »sjedila je kao kakva kokoš jastrebuša, koja se rakoli u svom skritom zelenom gnijezdu«, »sve ćelije kao da joj se mrijeste kao ribe«, »nabusit će se muladi po selima ko troskoti po poljima«, »razblažit ćeš se i ti, kad rodiš, udovice, ko so u vodi«, »jedrila je teškim hodom kao patka naduhana droba«, »dok bi on sladostrasno roktao kao češkano prase«, »bistri mu se [vino] ... ka' rumen nebeska«, »vina se ne treba odricati, jer ono ... zaboravom grabi poput dobrog vranca dugi zemni put« i t. d.

Ritam i melodija Božićeve rečenice uglavnom se podudara s ritmom i melodijom narodnog govora i ne razlikuje se u tom pogledu mnogo od slične suvremene proze. Razlika se tek katkada osjeća između ujednačenog govora seljaka i Božićeva izvandijaloškog teksta, koji je gdjegdje nagomilan pridjevnim (atributivnim) ili glagolskim (predikativnim) nizovima:

»kao grusni, životinjski, sluzavi, krvavi talog crijeva«, »iz sivih joj očiju izgrizalo nešto sluzno, mamno, olijeno, klamiće joj i srce koturavo i zaklokoće katkad pod sušnim grlom« i t. d.

Analiza konstrukcije Božićeva romana, strukture njegovih opisa i dijaloga, dramatičke gradacije zbivanja u romanu i psihologije njegovih lica nije predmet ovog članka. Takva analiza tražila bi posebnu literarno-stilističku studiju.

O DEKLINACIJI I AKCENTUACIJI TUĐICA MUŠKOGA RODA NA SAMOGLASNIK

Bratoljub Klaić

Na ovaj me članak potiču, pored ostaloga, i ova mjesta iz naše štampe: »Kada biste vi znali ono što znaju *gnu*« (*Pobuna na Kejnu*, prijevod Olge Humo, Sarajevo 1954), zatim: »Na traci (filmskoj, moja opaska) se vide mnogobrojna stada antilopa, zebri, *gmua*, kako mirno šetaju i pasu« (*Politikin zabavnik*, Beograd, 9. aprila 1955., str. 4.), pa: »*Torpeda* padaju« (*Vjesnik*, Zagreb, 26. travnja 1955., str. 4.), dalje u istom članku: »To su sigurno torpedni avioni, koji žele da izbace